

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czime alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr., $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél ár-engedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A 255. §.

I.

„Lelkész, tanító és énekvezér az őt illető fizetést egyháza tagjaitól közvetlenül nem szedheti.“ Ekként rendelkezik e §-ban egyházi törvényünk.

Ha e rendelkezés a belhivatalnoknak azon fizetésére vonatkozik, mely évente egyszer, kétszer, vagy négyszer szedetnék, t. i. állandó összegű hivatali jövedelmére: úgy még inkább vonatkozhatik azon fizetésére, mely naponta szedetik, t. i. a stóla-jövedelmére a lelkésznek stb. S vajha erre is csakugyan vonatkoznék e §.

Mert — mint lelkész — inkább csak a lelkészekről kívánok szólni, — nem gondolom, hogy volna lelkész-társaim közt valaki, a ki egyszer-mászor ne tapasztalta volna a stóla-szedés kellemetlenségét.

Én legalább alig tudtam még, úgy szólva, eszmélkedni önálló papi hivatalom foglalkozásai között, mikor már egy foglalkozásról *érezni* kezdtem, hogy nem jól van úgy, a hogy van; t. i. az, hogy a lelkész legtöbb, mondhatni majdnem minden szolgálatáért stólát szed.

Először *éreztem ezt* és csak azután kezdtem rajta *gondolkozni*. Mint a lelkészi hivatal kiválóságának sötét háttere, mint a magasztos papi állás lealacsonyító eljárása, úgy tűnt fel előttem ezen kényszerű állapot; s mint a lelkészi hivatás egyik eszményképe tűnt fel előttem, ámde csak a messzeségben lebegve, annak az időnek, annak a helyzetnek képe, a melyben a lelkész minden hiveinek ingyen, külön díj nélkül szolgálhat. Óhajtottam ez eszménynek testté válását s lelkesedtem érte. Beszélgetés közben felhoztam olykor-olykor barátaim, tisztársaim körében. S mondhatom, hogy vannak és hiszem, reménylem, hogy nagyon sokan vannak, kik velem együtt éreznek.

De a legtöbben — félve gondolom — csak azt mondják rá: ideálnak szép, megvalósítása azonban nem lehetséges.

Miért nem?

Meg kellene próbálnunk.

Itt van a 255. §, a mely világosan és határozottan kimondja a tilalmat: „lelkész... az őt illető fizetést egyháza tagjaitól közvetlenül nem szedheti“

Fizetés-e a stóla?

Igen, fizetés, rendes fizetés a stóla is; mert minden díj-levélben benne van, s mert minden pályázati hirdetménynek egyik pontját képezi rendesen és mert mint állandó illetmény a IV-ik osztályu adónak alapjául is szolgál; végre annyira fizetése a stóla a lelkésznek, hogy némely nagy egyházban ez képezi fele jövedelmét.

És e fizetést egyháza tagjaitól közvetlenül maga szedi.

Még pedig ennek szedése gyakran odioso-sabb, mint egyéb fizetésének szedése volna. Mert egyéb fizetését, a hol ugyan ennek szedése szokásban volt, *rendes körülmények között*: aratás vagy szüret után szedte, a mikor *épen volt miből* adniok a hiveknek; a stólát azonban többnyire *rendkívüli körülmények között*: keresztelés, esketés, halálozás alkalmával szedi, a mikor a legtöbb egyháztagnak, — mert hiszen majd mindenütt a szegények vannak nagyobb számban — alig van pénze, s a mi van, az nagyon szükséges épen azon rendkívüli alkalmakra; s e miatt nehezére esik *akkor fizetni* a lelkész számára is. Nem jó szívvel, sokszor zúgolódva adja.

Be kell ismernünk, nem is szép eljárás az, a mit a lelkésznek a fennálló szokás szerint követnie *kell* hivatalos dolgainak végzése közben hiveivel szemben a stólát illetőleg.

Meg van szabva mindennek az ára a lelkési hivatalban: anyakönyvi dolog 20 kr. és feljebb; kereszteleés 16 kr. és feljebb; temetés egy forint és feljebb; esketés 2 forint és feljebb. Nemde így van?

Mindezeket egyenként tárgyalni nem akarom; csak azt mondom, hogy az a szokás által a papi hivatal számára teremtett kényszerű helyzet, hogy a lelkésznek stólat kell szednie: *árnyat vet a papi hivatal fényére.*

Azt mondta egy ember beszélgető társának, a papokról való beszéd közben, — mert a papok dolgait szokták leggyakrabban tárgyalni — ha kereszteleésért, esketésért, temetésért fizetni kell, mikor szolgálnak hát a papok a magok béréért?

Töröljük el tehát a stólat!

Szolgáljon a lelkész a maga rendes fizetéséért szegénynek, gazdagnak egyformán.

Ez lenne a szép; ez lenne a papi hivatalhoz illő eljárás; ez lenne a lelkési hivatal egyik ideáljának megvalósulása.

Gondolatom szerint ezt akként lehetne megvalósítani éppen, mint a hogy sok helyen már megvalósították a szabad iskoláztatást. A hol a tanítók, gabona és pénzfizetéseket magok szedték az iskolás gyermekek szüleitől régebben, meg is változtatták az egyházak e gyakorlatot, már ott is, a hol a szabad iskoláztatás nincs is behozva még ez ideig. A szülék az egyházhoz fizetik a tandíjat, s a tanítók az egyháztól nyerik fizetéseiket gabonában és pénz-

ben. A hol pedig a szabad iskoláztatás már megvan, ott az egyházi közadózás keretében róják le a hívek a tandíjat s ebből nyeri javadalmát a tanító.

Ez lenne a módja a stóla eltörlésének is. A kissé, mint látni fogjuk: nagyon kevésbé emeltebben kiszabandó egyházi adózásban, illetve párbérben foglaltatnék a stólaváltság a hívek számára. Évenként valamivel többet könnyebben és szívesebben fizethetne a szegényebb ember is, mikor a fizetés nincs is épen szorosan meghatározott időponthoz kötve, mint ha akkor hirtelen kell teremtenie sokkal többet, a mikor különben is van elég gondja, baja a családi örvendetes, avagy szomorú esemény következtében. A lelkési javadalmazás, természetesen, az eltörölt stóla kárpótlásául szintén emeltetnék.

És a lelkész teljesen ingyen végezne akkor minden szolgálatot egyháza minden tagjának.

Ehhez azonban még kétféle intézkedés lenne szükséges.

Egyfelől meg kellene határozni azt, hogy miféle lelkési szolgálatra tarthat igényt mindenki kivétel nélkül ingyen. És ha valaki akár *az időben válogatni*, akár *különleges szertartás által pompázni* kíván, az esetben *külön díjat fizet*, de nem a lelkésznek, hanem *az egyháznak*.

A kereszteleés és esketés teendői azt hiszem, nem szaporodnának.

Az anyakönyvnél a sok kívánságnak, úgy

✠ TÁRCZA. ✠

Jób könyve.

Fordítási kísérlet prózában.

(Folytatás.)

¹ Felele pedig Jób és monda: 23.

² Márma is fellázad panaszsom; keze* súlyosan nehezül sohajtásomra. ³ Bárcsak meg tudnám őt találni, eljuthatnék birói székéig! ⁴ Mint tárnám elébe ügyemet s tölteném meg számat bizonyítékokkal! ⁵ Szeretném tudni, mit felelne nekem és hallani, hozzám mit szólna! ⁶ Hatalma teljességében vetekedjék talán velem? Nem, csak figyelmezzem reám! ⁷ Akkor egy becsületes pörölne véle s én megszabadulnék bírámától örökre! ⁸ Ám — ha keletnek megyek, ő nincsen ott, ha nyugatnak — nem veszem észre őt. ⁹ Ott működik északon, de én nem látom, letér dél felé, de nem pillantom meg. ¹⁰ Mert tudja ugyan ő, milyen úton jártam — ha megpróbálna, mint az arany, úgy kerülnék ki. ¹¹ Az ő nyomdokán szilárdan állott lábom, vigyáztam útára és nem hajoltam

* Olv. a LXX. Pes. nyomán Ewald, Merx, Deitzsch, Reuss, Volck és Dillmann-nal együtt: יָדִי . A Mas.: *kezem*, a mi a szokott, de mesterkeit magyarázat szerint „Istennek reám nehezető keze” volna.

el. ¹² Ajkainak parancsolatától el nem távozám, keblembe* rejtém szájának ígét. ¹³ De ő ugyanaz marad — ki térítheti el? Ha megáhitá lelke, ő megcselekszi. ¹⁴ Igen, végrehajtja, a mit reám szabott s e féle még ő nála sok van. ¹⁵ Ezért rémültem meg színétől; ha elgondolom, reszketek tőle. ¹⁶ Igen, az Isten törte meg szívemet s a Mindenható töltött el rémülettel; ¹⁷ mert nem a sötétség miatt jutottam tönkre én s nem en-személyem miatt, melyet homály boríta el.

¹ Miért, hogy fönn nem tartja magának a Mindenható a büntetés idejét és hogy hívei meg nem látják ítéletének napjait? ² Határokat odább mozdítanak, nyáját rabolnak s legelőre küldik. ³ Az árvák szamarát elhajtják, az özvegy marháját elveszik zálogba. ⁴ Leszorítják az útról a szegényeket, mind rejtőzködni kénytelen a föld nyomorúltja. ⁵ Ime, mint vadszamarak a sivatagban, úgy vonulnak ki napi munkájokra, élelem-keresni; a puszta ád kenyeret néki gyermekei számára. ⁶ A mezőn takarmányát kaszálják s a gonoszoknak tallóznak szőlejében. ⁷ Meztelenül hálnak testi gúnya nélkül s nincsen taka-

* Olv. a LXX. Vulg. Merx, Studer stb. nyomán: יָדִי (v. ö. 19, 27). A Mas.-nek szokott értelmezése: „en-törvényemmel jobban, azaz jobban mint tulajdon akaratomnak a természeti ember előtt tetszetős törvényét (Róm. 7, 23).” Ámde, nem is tekintvén ennek a gondolatnak az ó-szövetségben idegenszerű voltára, a יָדִי -nak már a 14. vben egészen más értelme van.

gondolom, határt szabna a bélyeg, mely a kivonatokra szükséges, a mint a telekkönyvnel is ez tapasztalható. Mert ott is bárki kikapja birtokáról a kivonatot ingyen, de még sem veszik ki szükség nélkül, mert bélyeg kell rá; szükségtelenül pedig nem igen szokott az ember s különösen bélyegre, költekezni.

Legterhesebbé válnék a gyász eseteknél való szolgálat. Mert ezt, midőn külön díj nélkül történnek, valószínű, hogy mindenki s igen helyesnek megkivánná. De valamint én egyfelől azt tartom helyesnek és szépnek, ha minden halottnál, még a legkisebb fölött is, hangzanék egy rövid ima, hogy így mindazokat, kiket világra jöttük alkalmával üdvözölve Isten nevében fogadtunk, a világból való kiköltözésük alkalmával tőlök elbúcsúzva Isten nevében bocsássuk el, úgy másfelől akként gondolkozom, hogy a temetéseknel kötelezővé kellene tenni — ha csak lehetne — az egyszerű egyházi szertartással való temetkezést; hogy ha más módon, külsőképen fényt, pompát fejtenek ki, legalább a lelkészi szolgálatok sokféleségevel ne történhessék fényezés. Az volna a helyes, hogy — miként a keresztelési, esketési, úrvacsorai szertartásnál, úgy — a temetési szertartásnál is a lelkészi szolgálat egyforma, egyszerű lenne szegénynél-gazdagnál. A polgári élet-terén ám halmozassék el elismerésekkel, koszorúkkal, s dícsőitessék, a ki érdemes rá, de a koporsó mellett: az ég tornáczában állva óvakodnunk kellene a vallás, tehát Isten

nevében emberek előtt hajlongva hódolni a külsőségeknek. És ily szempont által vezéreltetve, az egyetemes prot. egyháznak korlátoznia kellene a temetési szertartásokat, hogy az azok körüli szolgálat elbirhatlan teherré ne váljék.

Ez lenne az egyikféle szükséges intézkedés.

Másfelől pedig az olyan egyházakban, melyekben a stóla eltörlés folytán, legkivált a temetéseknel bizonyára érezhetően megszorodó lelkészi szolgálatok elvégzésére — ha pusztán csak az azokra szükséges időt vennénk is tekintetbe — az eddigi munkaerő elégtelennek fogna bizonyulni: mulhatlanul szükséges lenne a múlt évi juniusi egyházkerületi gyűlés 38. sz. a. foglalt — az országos zsinat jegyzőkönyvének 392. sz., illetve a konvent 77. sz. végzése alapján hozott — határozatának útasítása szerint a lelkészi erők szaporítása.

H.-M.-Vásárhely.

Pap Imre.

T A N Ü G Y.

Vallás tanítás az ev. ref. gymnasiumokban.

A czimül irt ügy kiváló mértékben megérdemelné, hogy jelen állásában hivatott egyén által komoly tanulmány tárgyává tétessék; mert az ilyen, tényekre támaszkodó tanulmány a mily szomorú képét mutatná fel a valónak, a jövőre nézve — meggyőződéseim szerint — épen annyi haszonnal járna. Ha ezen alkalommal a kellő tanulmány hiányával is hozzászólók e nagyfontosságú

rójok a hidegben. ⁸ A hegyi zápor csurog le rólok s hajléktalanul a kösziklát ölelik átal. ⁹ Elrabolják az árvát anyja emlőjéről és a szegényt elveszik zálogba. ¹⁰ Meztelen kullognak, gúnyátalan és élesen cipelik a kévét. ¹¹ Azok kőfalai között ütik az olajat, tapossák a kádat és szomjazniok kell. ¹² A városokból haldoklók* nyögése kél, meggyilkoltak lelke kiált boszuért; de Isten a visszasságra ügyet sem vét. ¹³ Amazok pártütők lettek a világosság ellen, útait nem ösmerik és nincsenek otthon ösvényein. ¹⁴ Viradat felé támad fel a gyilkos, megöli a nyomorultat, szegényt és éjente lopózik** a tolvaj. ¹⁵ A parázna szeme az alkonyatot lesi; szem nem fog engem — gondolja — látni és leplet teszen orcájára. ¹⁶ Betörnek sötétben a házakba; nappal bezárkóznak, tudni sem akarnak a világosságról. ¹⁷ Mert mindnyájok-

nak a vak sötétség reggelők, mert ösmerősök a vak sötétség borzalmaival. — ¹⁸ Gyorsan tovatűnik a víz felszínén; átok sújtja örökségök az országban, nem fordul többet a szőlőhegy ösvénye felé. ¹⁹ Szárazság és hévség elragadja a hó vizét, azokat, a kik vétkeztek, a síri világ. ²⁰ Elfelejtí az anyai méh; fereg lakmároz rajta. Meg sem emlékeznek róla többé s a gonoszsgot szétzúzzák, mint valami fát. ²¹ Őt, ki a gyermektelen magtalan asszonyt kiszípolyozta és az özvegygyel nem tett semmi jót. ²² Majd meg fentartja erejével a zsarnokokat; menmeg feltámad az, mikor élete fölött már kétségbe esett. ²³ Biztonságot kölcsönöz neki, gyámolítja és útakon ott csügg a szeme. ²⁴ Magasan állottak — csak egy parányi és már nincsenek! Alásülyednek — mint akárki, úgy hálnak el s mint a kalász feje, úgy fonnyadnak le. ²⁵ S ha nem így van — ki hazudtol meg s teszi semmivé beszédemet?

* Olv. a Pes. stb. nyomán: מתיים (voc.: é, i); a Mass: „emberek városából (talán: népes városból) nyögnek“, vagy pedig (a mi azonban az accentusokkal ellenkezik): „a városból-emberek nyögnek.“

** Merx (Das Gedicht von Hiob, Jena 1871. 132—3. lapok) szellemes conjecturája nyomán: ידלדל (péld. 6, 11). A רוצח meg a גנב ugyanis a gonosztevőknek különböző típusai gyanánt állítvák egymás mellé, ekként az alanynak a két verstagbéli azonos-sága alkalmatlan. Különben a Mass. szövegében nem a jussiv forma érthetetlen (lásd Gesenius-Kautzsch Hebräische Gramm. 25. kiadás 308. lap), hanem a ג.

¹ Felele pedig a suakhi Bildad és monda: 25.

² A hatalom és fonség az övé, ki békeséget terem magaslatin. ³ Ki tudná megszámlálni csapatjait s ki felett ne támadna föl az ő fénye? ⁴ Hogy lehetne hát igaz az ember Isten ellenében s hogy lehetne tiszta anyának szülötte? ⁵ Ime a hold, még az sem ragyog, a csil agok sem tiszták az ő szemeiben; ⁶ hát még a halandó, e fereg s az ember fia, ez a csimasz!

¹ Felele pedig Jób és monda: 26.

² Bezzeg megsegítéd az aléldozót, gyámolítád az erőtelen kart, ³ bezzeg ellátád tanácscsal a tudatlant,

Meg van szabva mindennek az ára a lelkészi hivatalban: anyakönyvi dolog 20 kr. és feljebb; kereszteleés 16 kr. és feljebb; temetés egy forint és feljebb; esketés 2 forint és feljebb. Nemde így van?

Mindezeket egyenként tárgyalni nem akarom; csak azt mondom, hogy az a szokás által a papi hivatal számára teremtett kényszerű helyzet, hogy a lelkésznek stólat kell szednie: *árnyat vet a papi hivatal fényére.*

Azt mondta egy ember beszélgető társának, a papokról való beszéd közben, — mert a papok dolgait szokták leggyakrabban tárgyalni — ha kereszteleésért, esketésért, temetésért fizetni kell, mikor szolgálnak hát a papok a magok béréért?

Töröljük el tehát a stólat!

Szolgáljon a lelkész a maga rendes fizetéséért szegénynek, gazdagnak egyformán.

Ez lenne a szép; ez lenne a papi hivatalhoz illő eljárás; ez lenne a lelkészi hivatal egyik ideáljának megvalósulása.

Gondolatom szerint ezt akként lehetne megvalósítani éppen, mint a hogy sok helyen már megvalósították a szabad iskoláztatást. A hol a tanítók, gabona és pénzfizetéseket magok szedték az iskolás gyermekek szüleitől régebben, meg is változtatták az egyházak e gyakorlatot, már ott is, a hol a szabad iskoláztatás nincs is behozva még ez ideig. A szülék az egyházhoz fizetik a tandíjat, s a tanítók az egyháztól nyerik fizetéseiket gabonában és pénz-

ben. A hol pedig a szabad iskoláztatás már megvan, ott az egyházi közadózás keretében róják le a hívek a tandíjat s ebből nyeri javadalmát a tanító.

Ez lenne a módja a stóla eltörlésének is. A kissé, mint látni fogjuk: nagyon kevésbé emeltebben kiszabandó egyházi adózásban, illetve párbérben foglaltatnék a stólaváltság a hívek számára. Évenként valamivel többet könnyebben és szívesebben fizethetne a szegényebb ember is, mikor a fizetés nincs is épen szorosan meghatározott időponthoz kötve, mint ha akkor hirtelen kell teremtenie sokkal többet, a mikor különben is van elég gondja, baja a családi örvendetes, avagy szomorú esemény következtében. A lelkészi javadalmazás, természetesen, az eltörölt stóla kárpótlásául szintén emeltetnék.

És a lelkész teljesen ingyen végezne akkor minden szolgálatot egyháza minden tagjának.

Ehhez azonban még kétféle intézkedés lenne szükséges.

Egyfelől meg kellene határozni azt, hogy miféle lelkészi szolgálatra tarthat igényt mindenki kivétel nélkül ingyen. És ha valaki akár *az időben válogatni*, akár *különleges szertartás által pompázni* kíván, az esetben *külön díjat fizet*, de nem a lelkésznek, hanem *az egyháznak*.

A kereszteleés és esketés teendői azt hiszem, nem szaporodnának.

Az anyakönyvnél a sok kívánságnak, úgy

❖ TÁRCZA. ❖

Jób könyve.

Fordítási kísérlet prózában.

(Folytatás.)

¹ Felele pedig Jób és monda: 23.

² Márma is fellázad panasom; keze* súlyosan nehezül sohajtságomra. ³ Báresak meg tudnám őt találni, eljuthatnék birói székéig! ⁴ Mint tárnám elébe ügyemet s tölteném meg számat bizonyítékokkal! ⁵ Szeretném tudni, mit felelne nékem és hallani, hozzám mit szólna! ⁶ Hatalma teljességében vetekedjék talán velem? Nem, csak figyelmezzem reám! ⁷ Akkor egy becsületes pörölne véle s én megszabadúlnék birámtól örökre! ⁸ Ám — ha keletnek megyek, ő nincsen ott, ha nyugatnak — nem veszem észre őt. ⁹ Ott működik északon, de én nem látom, letér dél felé, de nem pillantom meg. ¹⁰ Mert tudja ugyan ő, milyen úton jártam — ha megpróbálna, mint az arany, úgy kerülnék ki. ¹¹ Az ő nyomdokán szilárdan állott lábom, vigyáztam útára és nem hajoltam

* Olv. a LXX. Pes. nyomán Ewald, Merx, Deitzsch, Reus; Volck és Dillmann-nal együtt: קָרַח . A Mas.: *kezem*, a mi a szokott, de mesterkélt magyarázat szerint „Istennek reám nehezűd keze” volna.

el. ¹² Ajkainak parancsolatától el nem távozám, keblembe* rejtém szájának ígét. ¹³ De ő ugyanaz marad — ki térítheti el? Ha megáhitá lelke, ő megcselekszi. ¹⁴ Igen, végrehajtja, a mit reám szabott s e féle még ő nála sok van. ¹⁵ Ezért rémültem meg színétől; ha elgondolom, reszketek tőle. ¹⁶ Igen, az Isten törte meg szívemet s a Mindenható töltött el rémülettel; ¹⁷ mert nem a sötétség miatt jutottam tönkre én s nem en-személyem miatt, melyet homály boríta el.

¹ Miért, hogy fönn nem tartja magának a Mindenható a büntetés idejét és hogy hívei meg nem látják ítéletének napjait? ² Határokat odább mozdítanak, nyáját rabolnak s legelőre küldik. ³ Az árvák szamarát elhajtják, az özvegy marháját elveszik zálogba. ⁴ Leszorítják az útról a szegényeket, mind rejtőzködni kénytelen a föld nyomorúltja. ⁵ Ime, mint vadzamarak a sivatagban, úgy vonulnak ki napi munkájokra, élelem-keresni; a puszta ad kenyeret néki gyermekei számára. ⁶ A mezőn takarmányát kaszálják s a gonosznak tallóznak szőleijében. ⁷ Meztelenül hálnak testi gúnya nélkül s nincsen taka-

* Olv. a LXX. Vulg. Merx, Studer stb. nyomán: קָרַח (v. ö. 19, 27). A Mas.-nek szokott értelmezése: „*en-törvényemmel jobban*, azaz jobban mint tulajdon akaratomnak a természeti ember előtt tetszetős törvényét (Róm. 7, 23).” Ámde, nem is tekintvén ennek a gondolatnak az ó-szövetségben idegenszerű voltára, a קָרַח -nak már a 14. vben egészen más értelme van.

gondolom, határt szabna a bélyeg, mely a kivonatokra szükséges, a mint a telekkönyvnel is ez tapasztalható. Mert ott is bárki kikapja birtokáról a kivonatot ingyen, de még sem veszik ki szükség nélkül, mert bélyeg kell rá; szükségtelenül pedig nem igen szokott az ember s különösen bélyegre, költekezni.

Legterhesebbé válnék a gyász eseteknél való szolgálat. Mert ezt, midőn külön díj nélkül történnek, valószínű, hogy mindenki s *igen helyesen* megkívánná. De valamint én egyfelől azt tartom helyesnek és szépnek, *ha minden halottnál*, még a legkisebb fölött is, *hangzanék egy rövid ima*, hogy így mindazokat, kiket világra jöttük alkalmával üdvözölve *Isten nevében fogadtunk*, a világból való kiköltözésük alkalmával tőlök elbúcsúzva *Isten nevében bocsássuk el*, úgy másfelől akként gondolkozom, hogy a temetéseknel kötelezővé kellene tenni — ha csak lehetne — az egyszerű egyházi szertartással való temetkezést; hogy ha más módon, külsőképen fényt, pompát fejtenek ki, legalább a lelkészi szolgálatok sokféleségevel ne történhessék fényűzés. Az volna a helyes, hogy — miként a kereszteselési, esketési, úrvacsorai szertartásnál, úgy — a temetési szertartásnál is *a lelkészi szolgálat egyforma, egyszerű* lenne szegénynél-gazdagnál. A polgári élet-terén ám halmozottassék el elismerésekkel, koszorúkkal, s dicsőítessék, a ki érdemes rá, de a koporsó mellett: *az ég tornácában állva óvakodnunk kellene a vallás, tehát Isten*

nevében emberek előtt hajlongva hódolni a külsőségeknek. És ily szempont által vezéreltetve, az egyetemes prot. egyháznak korlátoznia kellene a temetési szertartásokat, hogy az azok körüli szolgálat elbirhatlan teherré ne váljék.

Ez lenne az egyikféle szükséges intézkedés.

Másfelől pedig az olyan egyházakban, melyekben a stóla eltörlés folytán, legkivált a temetéseknel bizonyára érezhetően megszorodó lelkészi szolgálatok elvégzésére — ha pusztán csak az azokra szükséges *időt* vennénk is tekintetbe — az eddigi munkaerő elégtelennek fogna bizonyulni: mulhatlanul szükséges lenne a múlt évi juniusi egyházkerületi gyűlés 38. sz. a. foglalt — az országos zsinat jegyzőkönyvének 392. sz., illetve a konvent 77. sz. végzése alapján hozott — határozatának útasítása szerint a lelkészi erők szaporítása.

H.-M.-Vásárhely.

Pap Imre.

T A N Ü G Y.

Vallástanítás az ev. ref. gymnasiumokban.

A czimül irt ügy kiváló mértékben megérdemelné, hogy jelen állásában hivatott egyén által komoly tanulmány tárgyává tétessék; mert az ilyen, tényekre támaszkodó tanulmány a mily szomorú képét mutatná fel a valónak, a jövőre nézve — meggyőződés szerint — épen annyi haszonnal járna. Ha ezen alkalommal a kellő tanulmány hiányával is hozzászólók e nagyfontosságú

rójok a hidegben. ⁸ A hegyi zápor csurog le rólok s hajléktalanul a kösziklát ölelik átál. ⁹ Elrabolják az árvát anyja emlőjéről és a szegényt elveszik zálogba. ¹⁰ Meztelen kullognak, gúnyátalan és éhesen cipelik a kévét. ¹¹ Azok kőfalai között ütik az olajat, tapossák a kádat és szomjazniok kell. ¹² A városokból haldoklók* nyögése kél, meggyilkoltak lelke kiált boszuért; de Isten a visszásságra ügyet sem vét. ¹³ Amazok pártütők lettek a világosság ellen, útait nem ösmerik és nincsenek otthon ösvényein. ¹⁴ Viradat felé támad fel a gyilkos, megöli a nyomorúttat, szegényt és éjente lopózik** a tolvaj. ¹⁵ A parázna szeme az alkonyatot lesi; szem nem fog engem — gondolja — látni és leplet teszen orcájára. ¹⁶ Betörnek sötétben a házakba; nappal bezárkóznak, tudni sem akarnak a világosságról. ¹⁷ Mert mindnyájok-

nak a vak sötétség reggelők, mert ösmerősök a vak sötétség borzalmaival. — ¹⁸ Gyorsan továtúnik a víz felszínén; átok sújtja örökségök az országban, nem fordul többet a szőlőhegy ösvénye felé. ¹⁹ Szárazság és hévség elragadja a hó vizét, azokat, a kik vétkeztek, a síri világ. ²⁰ Elfelejtí az anyai méh; féreg lakmároz rajta. Meg sem emlékeznek róla többé s a gonoszságot szétzúzzák, mint valami fát. ²¹ Őt, ki a gyermektelen magtalan asszonyt kiszipolyozta és az özvegygyel nem tett semmi jót. ²² Majd meg fentartja erejével a zsarnokokat; menmeg feltámad az, mikor élete fölött már kétségbe esett. ²³ Biztonságot kölesönöz neki, gyámolítja és útakon ott csügg a szeme. ²⁴ Magasan állottak — csak egy parányi és már nincsenek! Alásúlyednek — mint akárki, úgy hálnak el s mint a kalász feje, úgy fonnyadnak le. ²⁵ S ha nem így van — ki hazudtol meg s teszi semmivé beszédemet?

¹ Felele pedig a suakhi Bildad és monda: **25.**

² A hatalom és fonség az övé, ki békeséget teremt magaslatin. ³ Ki tudná megszámolni csapatjait s ki felett ne támadna föl az ő fénye? ⁴ Hogy lehetne hát igaz az ember Isten ellenében s hogy lehetne tiszta anyának szülötte? ⁵ Ime a hold, még az sem ragyog, a csilagok sem tiszták az ő szemeiben; ⁶ hát még a halandó, e féreg s az ember fia, ez a csimasz!

¹ Felele pedig Jób és monda:

26.
² Bezzeg megsegítéd az aléldozót, gyámolítád az erőtelen kart, ³ bezzeg ellátád tanácsdal a tudatlant,

* Olv. a Pes. stb. nyomán: מתיים (voc.: é, i); a Mass: „emberek városából (talán: népes városból) nyögnek“, vagy pedig (a mi azonban az accentusokkal ellenkezik): „a városból-emberek nyögnek.“

** Merx (Das Gedicht von Hiob. Jena 1871. 132—3. lapok) szellemes conjecturája nyomán: ידלד נגב (péld. 6, 11). A רוצח meg a נגב ugyanis a gonosztevőknek különböző típusai gyanánt állítvák egymás mellé, ekként az alanynak a két verstagnabeli azonos-sága alkalmatlan. Különben a Mass. szövegében nem a jussiv forma érthetetlen (lásd Gesenius-Kautzsch Hebräische Gram. 25. kiadás 308. lap), hanem a נ.

tárgyhoz, azt inkább azért teszem, mert e b. lap két régebbi számában idevonatkozólag megjelent közlemények közvetve és közvetlenül is felhívják erre az érdeklődők figyelmét.

A „Debr. Prot. Lap“ 20-dik számában 4 vallástani kézikönyvre van pályázat hirdetve a gymnasium különböző osztályai számára. Kétségen kívül a gymnasiumi vallásitanítás jelenlegi elhanyagolt voltának felismerése indította az intézőket erre az üdvös kezdeményezésre. Mert bizonyos dolog, hogy a ma használatban lévő vallástani könyvek kevés kivétellel, nagy részben nemcsak hogy nem munkálnak közre azon jelzett cél elérésére, hogy a növendékek szívében „a vallás és egyház iránti hű szeretet állandóan meghonosuljon“, hanem ellenkezőleg sokszor talán még nehezítik azon cél megvalósulását. Mert mint minden egyéb, úgy a vallásitanítás sikere is csak akkor van biztosítva, ha az annak anyagát tevő ismeretek nemcsak az iskolában, hanem a kézikönyvekben is értelmet és érzelmet megragadó alakban közöltetnek a tanulókkal. Mennyiben felel meg e kívánalomnak jelenben használatos vallástani könyveink egynemelyike; eléggé tudják mindazok, kik azokat segédeszközökül használják. Vajha a fent említett kezdeményezés haladást eszközölné! Vajha!... De megvallom, én ezt alig merném reményleni. Mert az e téren haladást azok a „gyökeres reformok“ involválják, a melyeket már 1868-ban Szász Domokos — akkor kolozsvári főtanodai vallásitanár — „még sokáig csak kegyes óhajításoknak“ nevez, a melyekről ma 26 év után talán épen olyan resignatioval kell elmondanunk, hogy bizony még sokáig csak „kegyes óhajításoknak“ maradnak azok. Pedig míg azok a gyökeres reformok nem valósulnak, addig a legbuzgóbb igyekezet mellett sem számíthatunk a vallásitanítás igényeinek megfelelő tankönyvekre; mert ilyeneket csakis azok produkálhatnának, a kik épen a középiskolai vallásitanításnak egy egész életet szentelnek, és tapasztalásból ismervén meg az e téren létező szük-

ségeket, azoknak kielégítésére egész erejüket szentelhetnék. És ily egyéneket minden ev. ref. gymnasiumban alkalmazni, illetve az ily egyének fejlődését biztosító állást mindenütt szervezni, ez az első és legfőbb véleményem szerint azon „kegyes óhajításbeli“ gyökeres reformok között, a mi aztán sok egyebet is maga után vonhatna. De e tekintetben még szembeötlőbb, vallásitanításunknak a középiskolákban tapasztalható elhanyagoltsága, mint a tankönyvek tekintetében is.

E b. lap 21-dik számában kiválóképen fel van hívva a közfigyelem a kisújszállási ev. ref. főgymnasiumi vallásitanári pályázatra. Hát furcsa is az, ugyanazon lapszámban látni, hogy egy ev. ref. tanintézetben, míg a mindenféle ismeretek tanítására szervezett rendes tanári állások 1400, illetve 1600 frtra vannak becsülve, azok mellett a vallásitanári állásra 600 frtért keresnek szakembert. „Protestáns Lap“ nevet viselő organum szinte hivatva van az ilyen *viszás* dolgot megjegyzés nélkül nem hagyni. És én épen nem érzem magamat hivatva vagy indítva a tényleg csakugyan *viszás* dolgot a megjegyzések ellen védelmezni. A helyett az ellenőrzési észrevétel tevőjét tisztelettel kérem, hogy igazán szükséges és nagyon hasznossá válható ellenőrködését az egyes esetről terjeszse ki általában ev. ref. középiskoláinkra annyival inkább, mert így esetleg szükséges megrovásait is sokkal nyugodtabban teheti meg, alaptalan lévén minden az iránt támadható aggodalom, hogy a megrovás netalán célját elhibázta. A személyeskedést kizáró ellenőrködés pedig, sőt a jelen viszonyok között a kiméletlen dorgálás is ev. ref. középiskolai vallásitanítási ügyünkre nagyon rá férne, sőt szükséges volna. Az talán felkeltene bennünket öntudatlan állapotunkból; értésünkre adná, hogy csak névleg vannak ev. ref. autonom középiskoláink, de azokat valójában az állam vezeti; mi egyszerűen teszszük, a mit az állam parancsol, a mit pedig nem parancsol, vagy inkább magunkra biz, azt aztán nem teszszük. Talán azt is megmagyarázná nekünk az az elfogulatlan

az értelmet mily bőségesen megjelentéd! ⁴ Kinek adtad elébe szavaid s kinek a szelleme áradt belőled?

⁵ Még az árnyak is remegésbe jönnek a víz és annak lakói alatt. ⁶ Meztelen fekszik a síri világ előtte s leplezetlenül a mélység. ⁷ Kifeszíti az űr felett északot, ott lebegteti a földet a semmiség fölött. ⁸ Beköti a vizet fellegeibe, a nélkül, hogy a felhő alatta szétrepedne. ⁹ Összerója trónja felszínét, rá fellegét teríti. ¹⁰ Mesgyét kerített a víz színe fölé, a hol elválík a fény és sötét. ¹¹ Az ég oszlopai imbolyganak és megborzadnak pirongató szavától. ¹² Hatalmával a tengert felriasztja s belátásával* összezúzza Ráhábot. ¹³ Lehelletére derűt ölt az ég, keze átfúrta az iramló sárkányt. ¹⁴ Lám, mindez útainak csak a széle — mily lágy suttogás csupán, a mit mi hallunk! Ám mindenhatósága mennydörgését ki értené meg!

¹ Ez után így folytatta Jób beszédének elő- 27. adását:

² A mily igaz, hogy él az Isten, a ki tőlem jogomat megvonta és a Mindenható, a ki megkeseríté lelke- met — ³ mert még életem-lehelete egészen bennem van és orromban Isten fuvalata! — ⁴ nem, ajkaim hamisságot nem szólnak s nyelvem nem tünődik csalárdáságon! ⁵ Távolságon tőlem, hogy igazat adjak néktek; míg ki nem múltam, ártatlanságomtól tágitni nem fogok.

* A כֶּסֶף tollhiba, olv. a קֶרֶט.

⁶ Igazságomhoz ragaszkodom s azt nem eresztem el; nem pirongatja lelkiösméretem napjaim egyikét sem! ⁷ Ellenségem hadd lássék bűnösnek és álnoknak ellenfelem! ⁸ Mert micsoda reménye van az istentelennek, ha elmetszi, ha kitepi Isten a lelkét? ⁹ Meghallgatja kiáltását az Isten, ha reátör a szorongattatás? ¹⁰ Avagy telhetik-e gyönyöre a Mindenhatóban, kiálthat-e mindenkoron Istenhez?

¹¹ Megtanítalak én benneteket Istennek a kezére, a Mindenható szándokát nem titkolom el. ¹² Hiszen magatok láttátok valamennyien, mért hát hívságos képzelgésetek? ¹³ Ez a gonosz ember sorsa Istennél és a zsarnokok öröksége, melyet a Mindenhatótól nyernek: ¹⁴ Ha sok a gyermeke, kard számára van az és sarjadedkái nem laknak jól kenyérral. ¹⁵ Megmaradott övéit dögvész temeti el, özvegyei el sem siratják. ¹⁶ Ha főveny módjára garmadazza is fel az ezüstöt és készletben tartja, mint sarat, a ruháit — ¹⁷ ő tartja készletben, de az igaz ölti fel s ezüstjén a kegyes osztozik meg. ¹⁸ Pók* gyanánt építette házát, mint valami csósz-hevenyészte kunyhót. ¹⁹ Gazdagon fekszik le — de nem cselekszi többet**; felnyitja szeméit és már oda van. ²⁰ Vízárként

* A Mass.: *molyként*. עֵשׂ helyett olv. 8, 14. nyomán Merx, Hitzig-gel stb. עֵשׂ. A LXX. mind a két szót kifejezi, a Pes. csak az utóbbit.

** Olv. a LXX. Pes. stb. nyomán אֶסְפֵּא = אֶסְפֵּא. A Mass.: és nem ragadtatik el.

őráló, hogy miben áll ma középiskoláinknak ev. ref. jellege. Fájdalom, csupán abban, hogy a fentartatásukhoz szükséges pénzalapokat ev. ref. egyházainknak kell biztosítani; az évenkénti kiadások fedezetét ev. ref. híveinktől mint olyanoktól kell bekövetelni; ev. ref. egyházi hatóságok vigyáznak fel arra, hogy az állam által támasztott követeléseknek — de csakis azoknak — lehetőleg, elég tétessék. Általában véve ev. ref. tanintézetekben ev. ref. vallásu tanárok alkalmaztatnak és ezen tanintézetekben tulnyomó számban ev. ref. vallásu növendékek tanulnak, alkalom nyújtván nekik ev. reform. egyházunk tanairól s irányelveiről is némi ismeretet szerezhethetnek. Mindezek után, ha ev. ref. középiskoláinkról általánosságban szólok, pontot tenni, azt hiszem, jogom volt. Megengedem hogy lehetnek egyes intézetek, melyeknél az ev. ref. jelleg is némileg talán jobban kidomborodik, de ilyet megnevezni én nem mernék. Már pedig hogy ez és ennyi, a mi ev. ref. egyházunknak éppen nem fényes anyagi helyzete mellett középiskoláira fordított áldozataival szemben, a reá mint egyházra visszaháruló haszonnak vajmi szerény mértéke, azt senki sem tagadhatja el. Ennyi reá háruló hasznot ev. ref. egyházunk nemcsak a nevét viselő középiskolák csekélyebb számánál, hanem általában minden hazai középiskoláinál sokkal csekélyebb anyagi áldozattal is biztosíthatna magának, ha csupán az ev. ref. növendékek vallástanításáról gondoskodnék; sőt a mennyiben a vallástanítást mindenütt megbízható alapra fektetné, még mindig csekélyebb áldozattal, a mostaninál még nagyobb hasznot is biztosíthatna magának.

De távol legyen tőlem arra még csak gondolni is, hogy ev. ref. egyházunk helyesen tenne, ha csupán a vallástanítás biztosítására szorítkozva, középiskoláiról egyéb tekintetben lemondana. Ev. reform. egyházunk önmagához méltóan tett akkor, midőn az általános emberi művelődés és tudományos fejlődés előmozdítására a multban templomokat emelt, és önmagához marad hű akkor, midőn azon szent célú intézeteket bármily nagy áldozatokkal is fentartani törekszik; de hűtelen önma-

gához, ha azon intézetekben a saját lételet igazoló és minden időkre egyedül biztosító tiszta evangyéliomi elveket első sorban virágoztatni és hatókká tenni nem törekszik, ha talán éppen azokat egyéb, bármily nagy fontosságú tekintetek mellett is háttérbe szorolni engedi.

„Mi reformátusok iskoláinkat azért tartjuk fenn, hogy azokban igaz református keresztyéneket neveljünk.“ E szép kijelentésre alapította fötiszt. Kiss Áron püspök úr 1892. márcz. 31-én a debreczeni bölcsészeti fakultás létesítése érdekében a zsinat elé terjesztett indítványát. És az itt megjelölt célunk iskoláink fentartásánál előtünk, mint egyház előtt csakugyan föczélként kell állania. Mi nem elégedhetünk meg azzal, hogy iskoláink csupán a polgári életnek neveljenek; nekünk magunknak, egyházunknak is kell nevelni öntudatos meggyőződésteljes tagokat. És ha általánosságban is az iskola célja nem csupán az értelemnek ismeretekkel való gazdagítása, hanem egyszersmind az erkölcsi jellem fejlesztése is, nekünk különösbbe is feladatunk a nevelés ezen oldalára kellő gondot fordítanunk, hogy ifjaink erkölcsi érzése valóban nemesüljön, „bennök a jellemképződés processusa elősegíttessék, szóval belőlük minden oldalról kiképzett emberek“ váljanak. És éppen ezért kell érvényesülni iskoláinkban egy olyan iránynak, mely a különböző oldalról nyert ismereteket biztos alapra, az egyedül biztos vallás-erkölcsi alapra fektesse; ezáltal biztosítva azt, hogy iskoláink jó útravalóval bocsássák az életre különféle irányban induló növendékeiket, megóvva őket attól a veszélytől, hogy akár esetleg nem elég tiszta ismereteik összezavarodása, akár talán egyoldalú ismereteik iránti elfogultság folytán habozó, vagy félszeg emberekké váljanak. Mert hiszen a tapasztalat által eléggé bebizonyított dolog az, hogy az életben szilárdul megállani nem képesít az ismereteknek bármily tömege is, hanem egyedül az erkölcsi öntudat, melynek pedig egyedüli biztos alapja a vallásos érzület. Ugyanez óvja meg az embert attól is, hogy ismereteinek rabszolgája legyen, a helyett képessé teszi az azok feletti öntudatos uralomra.

éri utól a rettegés, éjente ragadja el a vihar. ²¹ Felveszi a keleti szél, elhordja és elsöpri helyéről. ²² Könnyörtelenül szórja nyilait reá, keze elől futton-futnia kell — ²³ akkor majd tapsolnak fölötte és kifütyölik lakóhelyéről.

¹ Mert az ezüstnek van bányája s az aranyak, ²⁸ melyet tisztítanak, helye. ² Vasat hoznak elő a föld gyomrából és ércce olvasztják a kőzetet. ³ Véget vetettek a sötétnek s a véghatárig átkutatják a legsűrűbb sötétben rejlő kőzetet. ⁴ Aknát törnek távol a fent lakóktól; feledve a fent lépdelő lábtól, emberekől messze csüngnek és lebegnek. ⁵ A földből tápláló mag sarjad s mélyei, mintha tűztől, össze vannak dülva. ⁶ Zafir-eret rejtenek kövei s arany-port lel a bányász. ⁷ Az útát nem ösmeri a sas s nem pillantotta meg a keselyű szeme. ⁸ Nem lépdelnek rajt büszke dúvadak s nem járkál rajta az oroslán. ⁹ A kovakőre is rávetik kezök, fel-dúrják gyökerestől a hegyet. ¹⁰ Sziklákön keresztül tárnákat hasítanak s temérdek drágalátost lát szemök. ¹¹ Hogy ne csepegjenek, a vízereket békötözik s a rejtetteket napfényre hozzák. ¹² Ám a bölcseséget hol találni s hol van az ösmeret lakóhelye? ¹³ Senki sem ösmeri a hozzá vivő útát* s az élők földén nem található.

¹⁴ A tenger mélye mondja: „Bennem nincs!“ s az óceán szól: „En nálam sincsen!“ ¹⁵ Sár-aranyon meg nem vehetni s nem mérik ezüst-áron. ¹⁶ Le nem nyomja fonton Ofir aranya, nem drágalátos onyx és zafir. ¹⁷ Nem ér föl véle arany és üveg s nem kapni cserébe arany edényekért. ¹⁸ Korállt s kristályt mellette ingyen se említhetni s bölcsesség birtoka túltesz a gyöngyökén. ¹⁹ Nem ér föl véle Szerecsenországnak topáza, merő arany fonton nem nyomja le. ²⁰ A bölcsesség tehát — honnan jön az s hol van az ösmeret lakóhelye? ²¹ El van az leplezve minden élő lény szemei elől, az égi madár elől is rejtve van. ²² Mélység és halál szólanak: „Füleink csak hírét hallották.“ ²³ Isten ösmeri a hozzá vivő útát s ő tudja lakhelyét. ²⁴ Mert az ő tekintete elhat a földnek végéig, a mi csak az ég alatt van, ő látja, ²⁵ hogy a szelek súlyát kimérje s a vizeknek megszabja mértékét. ²⁶ Mikor az esőnek törvényt ad vala s ösvényt a villámlásnak, ²⁷ akkor látta s jelentette ki azt, megállította, át is kutatta. ²⁸ És szólt az emberhez: Imé, az Ur félelme, ez a bölcsesség és a gonoszt kerülni értelem.

(Folyt. köv.)

Sass Béla.

* Minthogy a 12. versre adandó feleletet várjuk, olv. a LXX. nyomán: **וַיִּבְרָא** (mint a 23. versben). A Mass., valószínűleg 15. és k. versek hatása alatt: „becsértékét, árát.“

Nem mondom én, hogy a tanítás bármely tárgya is nem szolgáltatna alkalmakat a vallás-erkölcsi érzék fejlesztésére, sőt tudom, hogy egyes tárgyak meg kiválóképen is alkalmasak arra, és az illető szaktanárok hivatva is vannak ezen oldalra is figyelemmel lenni; de ne feledjük, hogy minden egyes szaktanár előtt elsősorban a saját tárgya által meghatározott cél áll, a melyet elérni fő feladata, s így vallás-erkölcsi mozzanatok érintése csak kitérés szerű, esetleges és, — a mit kimondani a tanári testület iránt érzett tisztelettel megegyeztethetőnek tartok, — mindig az illető tanár vallásos érdeklődésétől függ. Ellenben a vallás-erkölcsi érzék fejlődésétől függ. Ellenben a vallás-erkölcsi érzék fejlődésétől függ. Ellenben a vallás-erkölcsi érzék fejlődésétől függ. Ellenben a vallás-erkölcsi érzék fejlődésétől függ. Ellenben a vallás-erkölcsi érzék fejlődésétől függ.

(Vége köv.)

Kovács Ferencz.

KÖZÉLETÜNK.

A Szatmári ev. ref. egyházmegyéből.

A szatmári ev. ref. egyházmegye lelkészi kara június hó 13-án tartott egyetemes gyámintézeti gyűlésében az országos gyámintézet tervezetével szemben a következőkben állapodott meg:

Tekintettel arra, hogy a tervezett országos intézet jövedelem szerint osztályozza az intézeti tagokat s így teljesen nélkülözi az igazi testvériséget és egyenlőséget; tekintettel arra, hogy a szolgálati idő tartamától teszi függővé a segélyezést s ez alapon a segélyezés mérve nincs arányban az intézeti tagok lefizetésével, míg a mi intézetünk tekintet nélkül a lelkészi jövedelemre és szolgálati időre, már is oly évjáradékot nyújt, mint a minőt az országos intézet csak 10—15 évi szolgálati idő után biztosít; tekintettel arra, hogy már meglévő intézetünk tekintélyes tőkéjének csökkenését teszi kilitásba a tőle elvont források nélkülözése folytán s így a csak ezen gyámintézet kötelékében maradók jogutódai elesnek az általok remélt segélytől; tekintettel arra, hogy az országos tervezet több kérdésre nézve bizonytalanságban hagy, így p. o. nem mondja ki világosan, hogy özvegyeink és árváink számíthatnak-e a kegyeleti év jövedelmére, vagy intézetünk jogos utódok nélkül ugyan arra? tekintettel arra, hogy intézetünknek itt-ott egy századon át azon reményben növelt és gyarapított tőkéjét, hogy özvegyeink és árváink hova-tova tisztességesebb segélyben részesülhetnek, — ha egyházmegyei határozat folytán is, de — oly egyének tulajdonává akarja tenni, a kik soha semminemű jogigényt hozzá nem formáltak, de nem is formálhattak; tekintettel arra, hogy az országos tervezet 24. §-a 1. 2. 3. pontjában megjelölt perzentuális tőke gyarapítást mi az országos központ sürgetése nélkül már valósággal tervbe vettük

s. azonnal alkalmazzuk is s ez alapon és az országos tervezet 24. §-a 4., 5. pontjában megjelölt források biztosítása mellett tekintet nélkül jövedelemre és szolgálati időre, azonnal biztosítunk özvegyeink, atyátlan-anyátlan árváink részére 300, atyátlan árvák részére fejenként 50—50 frtot 100 frtig; és végül tekintettel arra, hogy a tervezett országos gyámintézet központi kezelése méreg drága, a befolyó intézeti tőke gyümölcsöztetése pedig a vidéki gyümölcsöztetéshez képest jóval kisebb % mellet lehetőséges: mi a tervezett országos gyámintézet életbeléptetését nem helyeselhetjük, annak határozottan ellenmondunk.

Hanem a helyett javasoljuk a következőt:

1. Mindazon egyházmegyék, a melyekben vagy semminemű gyámintézet nincs, vagy még a miénknel is alacsonyabb színvonalon álló van, köteleztessenek önerejükben gyámintézeti tőke gyűjtésre, vagy a már meglévőnek áldozatok árán is fölemelésére.

2. Gyámintézeteink hagyassanak meg jelenlegi szervezetükben, még pedig úgy, hogy a hol az egyházközségek az országos tervezetben kontemplált 1%-os illetéknél többel járulnak az intézet fentartásához, ezt nem érintve, viszont az olynemű gyámintézetekre nézve, mint a miénk, az országos tervezet 24. §-a 1., 2., 3. pontjában jelzett perzentuális tőkegyarapítást kötelezővé téve, mindenik számára biztosítsék az ugyanazon §. 4., 5. pontjában jelzett jövedelemforrás, az egyházmegyei lelkészi számaránya szerint.

3. A jelzett 1., 2., 3. pontban nevezett perzentuális járulékos beszédese, kezelése tétessék az egyházmegyei gyámintézetek igazgató tanácsának kötelességévé, míg a 4. és 5. pontban jelzett tőkenövelési jutalékot a püspöki, illetve esperesi hivatal útján az országos közalap igazgatósága juttatná évről-évre az egyházmegyei gyámintézet pénztárába.

Ilyképpen gondoljuk mi minden jogos érdek megóvása mellett, sőt a humanizmusnak teljes szem előtt tartásával megszervezni s biztos alapra fektetni gyámintézeteinket.

Annálfogva annak hangsúlyozása mellett, hogy ha minden szerzett jog, minden igazság, minden méltányosság, minden számunkra eddig biztosított kizárólagos rendelkezési szabadság ignorálásával, akár most, akár később bármikor csakugyan megkísérlené a felső hatóság gyámintézetünk sorsa fölött pusztá hatalom szavával rendelkezni, készek leszünk a legmesszebb menő jogorvoslatról gondoskodni — kérjük a konvent által elfogadott országos tervezet elvetését, illetőleg gyámintézeteinknek az általunk javasolt alapon leendő szervezésének egyetemlegesen kötelezővé tételét.

E megállapodást részletes megokolás kapcsában, komoly, terjedelmes, alapos vita után hozta létre lelkészi karunk. A részletes megokolás közlő birtokában van, de közlését feleslegesnek tartja nemcsak azért, mert végső bizottság által még nem eszköztetett, hanem azért is, mert úgyszólván ugyanazt tartalmazza, mint a mi a fentebbi szöveg, letudva tudniillik a különböző oldalról vett számításokat, melyekkel ad evidentiam demonstráltak, hogy még a mi — az országos tervezet kísérő megokolásban roppant alaposággal „gyarló“-nak jelzett — gyámintézetünkkel szemben is, mennyire hátrányos, sérelmes rendelkezéseket involvál az országos tervezet.

En részemről nem is fojthatom el abbéli reményemet, hogy ha mindenek elfogadják is, de tisztántúli egyházkerületünk mint egy ember áll fel annak keresztül vitele ellen.

Scriba.

Könyvismertetés.

Alkotmánytan polgári és felsőbb népiskolák, tanítóképezdek s más hasonfokú tanintézetek és magánosok számára Jánosi Ferencz munkája nyomán egészen újjonnan írta **dr. Bacsoni Lajos** jogakadémiai tanár. Budapest, 1894. Lampel Róbert csász. és kir. udvari könyvkereskedés kiadása.

E cím alatt jelent meg főiskolánk tanárának, dr. Bacsoni Lajosnak tollából egy értékes kis könyv, mely eredetileg, mint az „Előszó”-ban olvassuk, a Jánosi Ferencz-féle, polgári iskolák számára készült s több kiadást ért tankönyv átdolgozása akart lenni. Ez az akarat azonban a munka kezdetétől fogva nem valósulhatott meg, mert arra a meggyőződésre jutott a szerző, hogy ma már sokkal nagyobb terjedelme van a megismertetésre váró anyagnak — s a mi még ennél is fontosabb — sokkal nagyobb igényekkel lép fel alkotmányi és jogi ismeretek tekintetében is a polgári s más hasonló fokú iskola, mint csak egy-két évtizeddel ezelőtt is; viszont a tanító is érdeklődőbb, fogékonyabb tanítványokra számíthat ma a közműveltség kétségtelen emelkedésénél fogva és azért, mert újabb nemzedékeink immár harmadfélévtized óta járják a nyilvános élet, az alkotmányosság gyakorlati iskoláját.

Teljesen igazat adok szerzőnek abban, hogy az alkotmánytan körében megismertetendő tananyag azóta, mióta a Jánosi Ferencz-féle tankönyv közkezen forog, felette sokat bővült; az is kétségtelen, hogy a haladó kor a rendszeres iskoláztatásnak fejlődése s az által a közműveltségnek emelkedése folytán korunk nagyobb igényekkel lép fel alkotmányi és jogi ismeretek dolgában, mint két évtizeddel ezelőtt: a miknél fogva, habár az alkotmányosság gyakorlati iskolájának harmadfél évtized óta fennállása s a tanítványok nagyobb érdeklődése, fogékonyága kevés figyelemre számíthat akkor, midőn az összhangzó képzés céljából szabjuk meg a tantárgyak terjedelmét, egészen indokoltnak tartom, hogy szerző a Jánosi Ferencz-féle tankönyv terjedelmét túllépte.

A főkérdés csak az, nézetem szerint, hogy mindaz, mit szerző tárgyal, valóban szükséges-e a gyakorlati képzés és azon közelebbi cél szempontjából, melynek szolgálatára e könyv szánva van. Ebben a tekintetben is teljesen egyetértek szerzővel. Mert átlapozva a művet, nem találtam abban egyetlen tárgyat sem, mely valóban közérdekű és olyan nem volna, mely öntudatos állampolgár előtt közömbös lehetne. Talán a büntető igazságszolgáltatás részletezőbb tárgyalása (31. b. §. a, b, c, d) és a közgazdasági igazgatás (VIII. fejezet 41, 42, 43. §.) felvétele ellen tehetnék némi kifogást; de lehetetlen tagadnom, hogy a büntető igazságszolgáltatás oly fő- és kiegészítő része az igazságszolgáltatásnak, hogy e tárgytól amannak elhagyásával tiszta és egész képet adnunk szinte lehetetlen; másrészt e tárgynak csak említése vagy nagy általánosságban való tárgyalása sokkal kevesebb értékű, mint a büntettek, vétségek, kihágások, a büntetések nemei, vizsgálat és ítélethozatal oly részletes tárgyalása, mely a cél által kimért korlátok közt mozog, mégis teljesen áttekinthető egészszé domborodik ki, s melyből a leendő állampolgár könnyű szerrel nyeri meg azt a tájékozottságot, melyre az állami s társadalmi jogrend biztosítékának megértése és méltánylása szempontjából nélkülözhetetlenül szüksége van. A közgazdasági igazgatás felvételét és kissé részletesebb tárgyalását meg az a szempont indokolja, hogy ez a könyv legnagyobb részben olyan gyermekeknek van szánva, kik a társadalomban majd a gazdaságot, ipar és kereskedelem terén fog-

lalkoznak, vagy a leendő gazdák, iparosok elemi iskolai képzésére hivatvák: nagyon jó tehát, hogy kézikönyvükben találják meg az idevonatkozó törvényhozási intézkedéseket, hogy ezekből életpályájokra vonatkozólag olyan ismereteket meríthessenek, melyekre majdan lépten-nyomon szükségök lehet. Különben, ha az idő és egyéb tárgyval való elfoglaltatás nem engedné ezeknek a részeknek tanítását: ez korántsem lehet akadály a könyv használhatóságának, mert hiszen azt, a mi részletezőbb, a kényszer hatalmának engedve kihagyhatja a tanító az iskolai tanítás köréből s bizvást utalhatja növendékeit arra, hogy e részeket majd akkor olvassák meg, a mikor arra idejük lesz, mert ha az általános jogi fogalmakkal megismerkednek s a könyv tartalmának főbb részeit alaposan megtanulják, épen nem lesz nehéz az ily részek tartalmát megérteniök. Ennek az a jó következménye is meglenne, hogy legalább egyrésze a növendékeknek nem szakítana a tanulással menten, mihelyt az iskolából kilép, vagy iskolai teendőit elvégezi, hanem elővonná kézikönyvét, hogy felújítsa a tanultakat s önszorgalommal bővítsé ismereteit.

Mindent összefoglalva tehát, nemcsak helyeslem szerző eljárását a mű tartalmáért, hanem szívesen is üdvözlöm, mert abban a meggyőződésben vagyok, hogy sikerült legyőznünk a régi kor amaz eléggé nem kárhoztatható felfogását, mely szerint csupán az a mű használható iskolában kézikönyvül, melynek tartalmát be lehet rágatni. Sokkal inkább olyannak tekintem korunk ma már a kézikönyvet, mint a mely segédeszközök annak, hogy a gyermek a megállapított tanrend szerint bizonyos ismeretkört egészen, teljes öntudattal, értelmileg jól feldolgozva sajátítsa el; ilyen segédeszközül pedig azokban az iskolákban, melyek számára készítve van, e mű a legszerencsésebben használható fel. A legszerencsésebben használható annál inkább, mert mind tanmenetét, mind tárgyalását tekintve, a legnagyobb elismeréssel szólhatok róla.

Polgári iskolákban, felsőbb népiskolában, sőt még tanítóképző-intézetben is, nem könnyű dolog az alkotmánytan és polgári jogok tanítása, melyre a tanítás támaszkodhatnék; a képzés folyamán nem fordul elő rokontárgy, mely a tanultakat gyámolítaná, a szerzett ismereteket világosítaná. A jogi képzés tanfolyamán jogi eszmék világában forog az ifjúság egész tanulmánya, a mi tehát egyik tárgy körében homályosan marad, megvilágítja a rokontárgyak egész csoportja. Azon a téren, melyre e könyv használata szánva van, fiatalabb, mondhatni, gyermekkorban van az ifjúság, mely csupán az élet viszonyainak felületese szemléléséből meríthetett kevés ismeretere, meg arra a csekélységre támaszkodhatik, a mi a magyar történelem tanulmányozása közben sajátjává lesz. Vajmi kevés előismeret mindez. S egyedül erre kell támaszkodnia, midőn alkotmányi és jogi ismeretek tanulását kezdi meg. Innen a nagy nehézség, mely e tárgy tanulásával ezen fokozat össze van kötve. S e nehézségen nem segíthet más a tanítón kívül, mint a segédkönyv tanmenete és tárgyalásának a növendékek felfogásához alkalmazott könnyűsége és világossága.

Ha valahol, úgy itt van nagy jelentősége az elmondottaknál fogva a tanmenet ama szerencsés megalkotásának, mely egyszerű, ismert tényről vezet a növendéket általános fogalomra; mely lépésről-lépésre halad tovább az ismeretek világában úgy, hogy az újat mindig a megismerttel kapcsolja össze s a tananyag egymásutánját akként állapítja meg, hogy túlterhelés elkerülése végett keveset markol lépésről-lépésre, de azért adja mindazt, a minek ismeretére később multhatlanul szükség

van. A tanmenet e nagyfontosságát ismeri szerző: azért derekasan törekedett azt úgy tartani meg, hogy művét ne csak a növendékek használhassák a tanító vezetése alatt segédkönyvül, hanem oly felnőttek is sikerrel olvashassák, kik idevonatkozólag előtanulmányban nem részesülhettek. Meg vagyok győződve, hogy ki e könyvet forgatja vagy tanításában segédkönyvül használja, velem együtt legnagyobb elismeréssel jutalmazza szerzőt művének a tanmenet dolgában elért szép sikeréért.

Végre a tárgyalásról is a legnagyobb elismeréssel szólhatok. Szerző, ha a tárgy nehezebb, a társadalom vagy állam életviszonyaiból indul ki; ha fejtegetése közben szükségét látja, példákkal világosít: ekként nagyban megkönnyíti a felfogást, tanulást. Sok helyütt általánosságban, elvont eszmék világában kell mozognia; de van ügyessége a fogalmaknak részeikre való felbontásában és a legnehezebb tárgyaknak is oly előterjesztésében, mely szerint a kellően felmutatott részek a helyes egymásután rendjén akként vezet az olvasót, hogy az az általánosra, jogrendre, ennek szabályára könnyű szerrel emelkedhetik fel. Irálya tiszta magyar, szabatos, könnyen folyó s e tulajdonságánál fogva is előmozdítja a tanulás könnyűségét, sőt fokozhatja a növendék kedvét az olvasásra.

Egyet kellene még megvilágítanom, azt t. i. hogy e mű polgári, felsőbb népiskolák és tanítóképezdék számára egyformán alkalmas-e? Tanmenetét és tárgyalását tekintve, mindegyik iskolában derekas tankönyvnek tartom; de megvallom, nemcsak nehéz, hanem szinte lehetetlen, hogy a tanítandók mennyisége tekintetében mindhárom iskolára ugyanegy mérték alkalmaztassék. Bár elismerem, hogy polgári és felsőbb népiskola számára bőséges anyagot szolgáltat e mű, megvallom, tanítóképzők számára az alkotmánytörténeti részt egy kissé bővebbnek, némely részt, pl. az 1848. évi törvényeket nagyobb részletességgel és élénkebb színezéssel óhajtottam volna. Ezt azonban csak mint óhajtatást említem meg lehető figyelembe vétel végett, ha a mű új kiadásra kerül.

Mindent összevéve, dr. Bacsoni Lajos jogtanár Alkotmánytanát nemcsak sikerült, hanem értékes műnek tartom a feltüntetett előnyöknél fogva: a miért, midőn szívesen üdvözlöm a derék szerzőt e sikeréért, könyvét legmelegebben ajánlom az illető iskolai hatóságok és magánosok figyelmébe.

Somogyi Pál.

IRODALOM.

Magyar írók élete és munkái. Irta Szinnyei József. A legközelebb megjelent III. kötet 8. füzeteiben a *Gégus—Gockler* nevek közt a következő, bennünket közelebről érdeklő írók neveivel találkozunk: Gérecz Károly, Géresi Imre, Géresi Kálmán, Gergely Károly, Gergely Lajos, Gladischefsky Károly, Glatz Jakab. Az eddig megjelent 26 füzet 6324 életrajzot foglal magában. A Hornyánszky V. kiadásában megjelenő e kiváló munka előfizetési ára egy évre 2 frt, egy-egy füzet ára 50 kr. Ismételten is nagyon ajánljuk.

A Protestáns Szemle f. évi 6. füzete a következő változatos tartalommal jelent meg: I. Értekezések és tanulmányok: 1. A magyar prot. házassági jog rövid története 1786-ig. (VI., befejező közlemény.) Pokoly József. 2. Az egyetemes lelkesi gyámintézetről. (Máso-

dik közlemény.) Dr. Horváth József. 3. Pár szó a debreczeni hivata ügyében. Zoványi Jenő. 4. Válasz Révész Kálmánnak. Várnai Sándor. 5. Észrevételek „Az egyetemes lelkesi gyámintézetről” cz. cikkre. Széll Kálmán. — II. A magyar prot. irod. társ. felolvasásai: A reformáció hatása a közoktatásra. Kenessey Dezső. — III. Irodalmi szemle: a) Hazai irodalom. b) Külföldi irodalom.

A Protestáns Árvaházi Képes Naptár terjesztése érdekében a következő felhívás közzétételére kéréstünk fel:

A Prot. Árvaházi Képes Naptár az 1895-ik évvel a huszonegyedik évfolyamba lép. Az Országos Protestáns Árva-Egylet, a midőn 1875-ben egy árvaházi naptár kiadását határozta el, tette ezt azzal a kettős céllal, hogy egyfelől a hazai protestáns közönségnek evangéliumi, keresztyén tartalmú olvasmányokkal szolgáljon, a Krisztus egyházát a lelkekben olvasmányok által építse, a szeretetet növelje, a könyörületesség érzését ébresztgesse s maga az árvaház iránt az érdeklődést mind nagyobb körben terjeszsze; másfelől meg, hogy a naptár kisebb-nagyobb jövedelmével az árva-egylet bevételeit növelje.

A lefolyt husz év, azt hiszszük, meggyőzte a Naptár eddigi barátait, hogy a Naptár a szellemi célra mindig becsületesen és odaadással törekedett nemcsak, hanem különösen az utóbbi években külterjedelmében, tartalmában is megnövekedett. Protestáns egyházas jellegét mindig megtartotta, sőt ebben is igyekezett erősödni, a midőn az évek folyamán lassanként valóságos kis egyházi Almanach-há nőtte ki magát. Azt is mindig igyekezett szem előtt tartani, hogy első sorban a nagy közönséghez, a néphez kell szólnia, de azért soha le nem szállott az irodalmi színvonalról, póriássá, alacsony-nyá soha nem vált, inkább emelni igyekezett olvasó közönségét, mintsem a keresett népiességgel nemesebb céljairól mondott volna le. Hagyományaihoz akar hí maradni a naptár a jövő évben is s a más helyütt előzetesen közölt tartalomjegyzék mindenkit meggyőzhet arról, hogy a hívek lelki építésére törekszik most is és felőleli politikai, egyházi és társadalmi életünk legnevezetesebb eseményeit, míg elbeszéléseivel és költeményeivel meg a nemesebb szórakozásnak kíván anyagot nyújtani.

Pártolás hiánya miatt nem is panaszkodhatik a Naptár; de ez a pártolás még sincs arányban a két nagy protestáns testvér-egyház hívei számával. Előttünk vannak a lefolyt 20 év adatai, a melyek szerint 1875. óta a Naptár mindössze csak 350,000 példányban kelt el. Négy millió protestáns mellett ez rendkívül csekély szám. Oka e jelenségnek nem lehet más, mint az, hogy mindez ideig csak igen kicsiny körben fejtettek ki az illetékes egyházi férfiak nagyobb munkát a Naptár terjesztése körül. Hálával ismerjük el azok buzgólkodását, a kik 20 év óta jóformán állandó barátjai a Naptárnak s évenként megteszik kisebb-nagyobb példányszámra a megrendeléseket. De ezek száma nem nagy s kívánatos volna, ha a kicsiny sereg évről-évre növekednék. A nép egyetlen olvasmánya jóformán a Naptár. Már most nem lehet közömbös, főleg a lelkipásztorok előtt, hogy híveik minő naptárakból elégítik ki olvasási vágyukat. Sőt azt hiszszük, az ő munkájuk is sikeresebb leend, ha híveik házanként is egészséges, vallásos táplálékkal láttatnak el.

A Naptárnak szemére szokták vetni, hogy a 30 krajczárban megállapított ára, drága. Bátrak vagyunk ezzel szemben arra hivatkozni, hogy nincs egyetlenegy